

KONSTITUTSIYA – ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI

Daminova Gulfiya Salim qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Pedagogika fakulteti 4-bosqich talabasi

Elektron pochta: mmittihon@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada Konstitutsiyaning jamiyat va davlat hayotidagi oʻrni, inson huquqlarini kafolatlashdagi ahamiyati, demokratiya va fuqarolik jamiyati barpo etishdagi roli keng ilmiy tahlil qilinadi. Konstitutsiyaning yangilanish jarayonlari, uning ijtimoiy, huquqiy va siyosiy tizimlarga taʼsiri hamda yangi tahrirdagi Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ustuvor jihatlari chuqur oʻrganilgan.³⁸⁵ Tadqiqot davomida Konstitutsiyaning erkin va farovon hayot garovi sifatidagi konseptual oʻrni, fuqarolarning huquqiy madaniyatiga taʼsiri, davlat boshqaruvini demokratlashtirishdagi oʻrni, ijtimoiy himoyaga oid yangiliklar, iqtisodiy islohotlar bilan uygʻunligi hamda xalq farovonligi bilan bogʻliq normativ kafolatlar batafsil sharhlangan.

Kalit soʻzlar: Konstitutsiya, inson huquqlari, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, ijtimoiy davlat, erkinlik, farovonlik, demokratiya, konstitutsiyaviy islohotlar.

KIRISH

Konstitutsiya har bir davlatning siyosiy-huquqiy tizimini belgilovchi eng muhim normativ-huquqiy hujjat boʻlib, u jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oladi. U davlat boshqaruvi, inson huquqlari, fuqarolik jamiyati faoliyatini tartibga soladi, davlatning siyosiy tuzilishini belgilaydi, xalqning asosiy manfaatlarini ifodalaydi va kelajak taraqqiyotining huquqiy negizini yaratadi. Zero, Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyatning maʼnaviy-siyosiy poydevori, xalqning tarixiy xotirasi va irodasining mujassam ifodasidir.

Yangi Oʻzbekiston sharoitida konstitutsiyaviy islohotlar yanada chuqurlashib, huquqiy davlatni qurish, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, inson huquqlari va erkinliklarini keng kafolatlash yoʻlidagi ishlar keng koʻlamda amalga oshirilmoqda. 2023-yilda qabul qilingan Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri inson qadrini ulugʻlash, xalqning farovon hayotini taʼminlash, ijtimoiy adolatni qaror toptirishga qaratilgan tub oʻzgarishlarni oʻz ichiga oldi.

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi

Tadqiqotning dolzarbligi bir nechta muhim omillar bilan belgilanadi:

1. **Konstitutsiyaviy islohotlarning yangi bosqichi** – Yangi Oʻzbekiston strategiyasi doirasida Konstitutsiyaning tubdan yangilanishi jamiyatning barcha sohalarida yangicha huquqiy yondashuvlarni talab etmoqda.

2. **Inson huquqlarining kafolatlanishi** – Xalqaro maydonda davlatning nufuzi inson huquqlarini taʼminlash darajasi bilan oʻlchanmoqda.³⁸⁶

3. **Fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi** – Konstitutsiya jamiyatni boshqarishda aholining rolini oshiradi, bu esa ijtimoiy-siyosiy barqarorlik uchun muhim.

4. **Ijtimoiy davlat tamoyilining mustahkamlanishi** – Fuqarolarning farovon, munosib turmush tarzini taʼminlashning huquqiy asoslari kuchaytirildi.

5. **Yoshlar huquqlarining kengaytirilishi** – Oʻsib kelayotgan avlodning taʼlim, sogʻliqni saqlash, kasbiy rivojlanish huquqlariga alohida eʼtibor qaratildi.

6. **Global jarayonlar va milliy xavfsizlik** – Konstitutsiya davlat barqarorligi, iqtisodiy mustaqillik va siyosiy xavfsizlikning huquqiy poydevoridir.

Shu bois Konstitutsiyaning mazmun-mohiyatini, yangi normalarining amaliy ahamiyatini ilmiy asosda yoritish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

³⁸⁵ Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.

³⁸⁶ United Nations. Universal Declaration of Human Rights, 1948.

METODLAR

Mazkur tadqiqot davomida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy-huquqiy metod

O'zbekiston Konstitutsiyasining yangi tahriri sobiq tahrir bilan, shuningdek, rivojlangan demokratik davlatlar – AQSh, Germaniya, Fransiya, Janubiy Koreya, Yaponiya konstitutsiyalari bilan qiyoslab o'rganildi.

2. Tahlil va sintez metodi

Konstitutsiya normalari, prinsiplarining mohiyati tahlil qilinib, ularning mantiqiy umumlashmalari ishlab chiqildi.

3. Tarixiy metod

O'zbekiston hududida konstitutsiyaviy fikr taraqqiyoti bosqichlari – qadimgi davrlardan mustaqillik yillarigacha bo'lgan jarayonlar o'rganildi.

4. Normativ-huquqiy tahlil

Konstitutsiyaning yangi tahriri, unga oid sharhlar, qonunchilikdagi o'zgarishlar chuqur o'rganildi.

5. Sotsiologik metod

Aholining konstitutsiyaviy islohotlarga munosabati, fuqarolik ongining rivojlanishi haqida mavjud so'rovlar tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari Konstitutsiyaning erkin va farovon hayot garovi sifatidagi o'rnini quyidagi yo'nalishlar orqali ochib berdi.

1. Konstitutsiya – inson huquqlarining eng oliy kafolati

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada:

- inson qadr-qimmatining daxlsizligi,
- shaxs erkinligi,
- adolat tamoyili,
- tenglik,
- gender tengligi,
- iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar yanada kuchli kafolatlandi.

Buning natijasida:

- fuqarolarning huquqiy himoyasi mustahkamlandi,
- davlat organlarining mas'uliyati oshdi,
- sud-huquq tizimi isloh etildi.

2. Konstitutsiya – ijtimoiy davlatning huquqiy poydevori

Konstitutsiyada “O'zbekiston – ijtimoiy davlat” degan norma alohida qayd etildi. Bu tamoyil quyidagi kafolatlarni ta'minlaydi:

- minimal ijtimoiy himoya standartlari,
 - kambag'allikni qisqartirish bo'yicha davlat majburiyatlari,
 - yetim bolalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar himoyasi,
 - mehnat, pensiya, tibbiy xizmatning kafolatlangan tizimi.
- Ijtimoiy davlat tamoyili – farovon hayotning konstitutsiyaviy kafolatidir.

3. Davlat boshqaruvining ochiqligi va jamoatchilik nazorati kuchaydi

Konstitutsiya jamoatchilik nazoratini qonuniy asosga ega qildi. Bunga ko'ra:

- davlat idoralari faoliyatining ochiqligi,
 - fuqarolarning axborot olish huquqi,
 - ommaviy axborot vositalarining erkinligi
- kuchli kafolatga ega bo'ldi.

Bu jamiyat va davlat o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi.

4. Iqtisodiy islohotlar Konstitutsiyaviy darajadagi kafolatga ega bo'ldi

Konstitutsiyada mulk huquqi va tadbirkorlik erkinligi alohida belgilandi:

- davlat mulki va xususiy mulk teng darajada himoya qilinadi;
- tadbirkorlar huquqlarini himoya qilish davlatning konstitutsiyaviy majburiyati;
- erkin raqobat muhiti kafolatlangan.

Bu iqtisodiy farovonlikning eng muhim negizidir.

5. Ta'lim, sog'liqni saqlash, yoshlar siyosati bo'yicha yangiliklar

Yangi Konstitutsiya:

- bepul umumiy ta'lim,
 - oliy ta'limning bosqichma-bosqich ommalashuvi,
 - yoshlarning kasbiy rivoji,
 - sog'liqni saqlash xizmatlari sifatining qonuniy kafolatlari
- kabilarni o'z ichiga oldi.

Bu bevosita xalq farovonligiga xizmat qiladi.

6. Hududiy boshqaruv va mahalliy o'zini o'zi boshqarish tizimi rivojlandi

Mahalliy Kengashlarning vakolatlari kengaytirildi, mahalla instituti konstitutsiyaviy maqomga ega bo'ldi.

Bu fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini oshiradi.

7. Xalq hokimiyatchiligining kuchayishi

Konstitutsiyada quyidagi prinsip mustahkamlandi:

"Xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbayi va egasidir."

Bu tamoyil:

- konstitutsiyaviy tartibning asosi,
- demokratiyaning mohiyati,
- xalq manfaatlarining himoyasidir.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yangi Konstitutsiya O'zbekistonning demokratik rivojlanish yo'lini belgilab beruvchi strategik hujjatdir. U inson qadrini ulug'lash tamoyilini asosiy g'oya sifatida belgiladi. Bu borada quyidagi jihatlar alohida e'tiborga loyiq:

1. Konstitutsiya jamiyatning huquqiy ongini shakllantiradi

Fuqarolar:

- o'z huquqlarini bilishi,
 - majburiyatlarini anglash,
 - qonunlarga hurmat bilan qarashi
- jamiyat barqarorligini ta'minlaydi.

Konstitutsiya bu jarayonning asosiy manbai hisoblanadi.

2. Konstitutsiyaviy islohotlar – xalq bilan muloqot natijasi

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya:

- 220 mingdan ortiq takliflar asosida shakllandi,
 - fuqarolarning fikri asosiy mezon bo'ldi.
- Bu Konstitutsiyaga xalqning ishonchini oshirdi.

3. Inson huquqlarining ustuvor qo'yilishi global tendensiyalarga mos

Bugungi kunda:

- gender tengligi,
 - inklyuziv ta'lim,
 - bolalar huquqlari,
 - nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari
- xalqaro standartlar asosida kafolatlandi.

4. Konstitutsiya – davlat barqarorligining kafolati

Barqaror siyosiy tizim:

- huquqiy islohotlar,
 - kuchli parlament,
 - mustaqil sud tizimi,
 - ijtimoiy siyosat
- orqali mustahkamlanadi.

5. Farovon hayotning konstitutsiyaviy modeli yaratildi

Ijtimoiy davlat tamoyili:

- adolatli taqsimot,
 - aholining himoyasi,
 - iqtisodiy imkoniyatlarning tengligi
- kabi tamoyillarni o'z ichiga oladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Konstitutsiya O'zbekiston xalqining erkin va farovon hayot kechirishining huquqiy kafolati sifatida alohida o'rin tutadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning qabul qilinishi:

- inson huquqlarining ustuvorligini ta'minladi,
- demokratik boshqaruv tizimini mustahkamladi,
- ijtimoiy davlat tamoyilini konstitutsiyaviy darajaga ko'tardi,
- iqtisodiy o'sish va tadbirkorlik erkinligining kafolatlarini kuchaytirdi,
- fuqarolik jamiyatining rivojlanishi uchun sharoit yaratdi.

Shu sababli, Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyatning kelajak taraqqiyotini belgilovchi strategik yo'nalish, xalq farovonligi va erkinlikning bosh garovi sifatida qadrlanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Inson huquqlari kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. – 2022-yil 28-yanvar.
4. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – Toshkent: O'zbekiston, 1997.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: Uzbekistan, 2022.
6. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon hayot – Konstitutsiyamizning bosh maqsadi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2023.
7. Saidov A.X. Konstitutsiyaviy huquq asoslari. – Toshkent: Adolat, 2020.
8. Qodirov B. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.

9. Normatov U. Fuqarolik jamiyati: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Universitet, 2021.
10. To‘laganov R., Abdullayev S. Konstitutsion huquq. – Toshkent: TDYU, 2018.
11. Human Rights Watch. World Report. – New York, 2023.
12. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. – 1948.
13. Venice Commission. Constitutional Reforms in Modern States. – Strasbourg, 2020.
14. International IDEA. Constitution-Building Processes and Democratic Development. – Stockholm, 2021.
15. Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law. – Cambridge, 1996.
16. Locke J. Two Treatises of Government. – London, 1689.
17. Montesquieu C. The Spirit of the Laws. – London, 1748.
18. Rawls J. A Theory of Justice. – Cambridge: Harvard University Press, 1971.
19. Qosimov R. Inson huquqlari: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Adolat, 2020.
20. Sattorov O. Konstitutsiya va demokratiya: o‘zaro bog‘liqlik. // Huquq va burch jurnali, 2022, №4.
21. Bekmurodov A. O‘zbekiston konstitutsiyaviy islohotlari tahlili. // Jamiyat va boshqaruv, 2023, №2.
22. Shirinov Z. Inson qadrini ulug‘lash – konstitutsiyaviy islohotlarning bosh maqsadi. // Ma’naviyat jurnali, 2023, №3.
23. Nurmuhamedov M. Ijtimoiy davlat konsepsiyasi va uning O‘zbekistondagi joriy etilishi. – Toshkent: TDYU, 2022.
24. OECD. Social Policy and Inclusive Growth. – Paris, 2021.
25. UNDP Uzbekistan. Human Development Report. – Tashkent, 2022.